

УДК 342.9

DOI: 10.15587/2523-4153.2026.362907

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУРАХ З СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

С. І. Бевз, А. С. Іванчук

This paper justifies the relevance of studying the principle of good faith in administrative procedures involving business entities, given the adoption of the Law of Ukraine “On Administrative Procedure” in 2023 and the commencement of its practical implementation in relevant procedures, such as permitting, licensing, and the provision of administrative services. The article examines legal perspectives on the principle of good faith in various branches of law, and in administrative procedures involving business entities in particular; it explores the definition of the concept of the principle of good faith in civil and competition law and its essence. The paper also argues that, as a general rule, the principle of good faith is inherent to private legal entities. It has been found that the application of the principle of good faith to the actions or inaction of an administrative body (public authority), and in particular in administrative procedure, is a novelty in administrative legislation. The article analyzes the provisions of the Law of Ukraine “On Administrative Procedure” regarding the obligation of an administrative body to act in accordance with the purpose defined by law, in the context of applying the principle of good faith in administrative procedure. It has been established that the provisions of the Law of Ukraine “On Administrative Procedure” correspond to the general provisions of the Constitution of Ukraine regarding the activities of the state and public authorities (Articles 3 and 19). The main characteristics of the external manifestation of the principle of good faith in relation to the activities of administrative bodies when resolving administrative cases are proposed and identified.

Keywords: principle of good faith, principles, principles of administrative procedure, principles of law, administrative body, administrative case, administrative procedure

How to cite:

Bevz, S., Ivanchuk, A. (2026). The principle of good faith in administrative proceedings involving business entities. ScienceRise: Juridical Science, 2 (34), 9–14. <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2026.362907>

© The Author(s) 2026

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

1. Вступ

З прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» [1] взаємовідносини між державними органами і суб'єктами господарювання отримали нову законодавчу рамку адміністративної процедури. Утім, незважаючи на прийняття вказаного Закону, більшість адміністративних процедур у сфері господарської діяльності (не маючи такого законодавчого терміну) було регламентовано різними нормативно-правовими актами, які зберегли свою чинність і на сьогоднішній день з певними змінами і доповненнями. При цьому Законом України «Про адміністративну процедуру» [1] встановлено уніфіковані засади всіх адміністративних процедур, в тому числі і з суб'єктами господарювання, у формі принципів адміністративної процедури.

Так, частиною другою статті 3 Закону України «Про адміністративну процедуру» [1] передбачено, що «Законом можуть бути встановлені особливості адміністративного провадження для окремих категорій адміністративних справ. Такі особливості повинні відповідати принципам адміністративної процедури, визначеним цим Законом». Тож, вказана норма Закону підпорядкувала всі адміністративні процедури, не виключені зі сфери застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» [1], відповідним принципам. При цьому поширення відповідно до частини другої статті 4 принципів адміністративної процедури, визначених Законом, також на адміністративну діяльність адміністративних органів, що не вимагає прийняття адміністративних актів, лише посилює інтерес до розуміння таких принципів. Дане питання є вкрай актуальним для взаємовідносин адміністративних органів з суб'єктами господарювання, оскільки адміністративні процедури у сфері господарської діяльності регламентуються низкою нормативно-правових актів, що встановлюють відповідні особливості їх здійснення, але реалізація яких не завжди відповідає принципам адміністративної процедури, що визначені в базовому Законі. В той же час, як слушно вказано в науковій літературі, «при конкуренції правових норм припис спеціального закону буде застосову-

ватися лише в тому разі, якщо він не вступатиме в суперечність із принципами адміністративної процедури. Це положення важливе, оскільки спеціальні закони, якими встановлені особливості прийняття адміністративних актів у тій чи іншій сфері публічного адміністрування, зазвичай ухвалені раніше Закону України «Про адміністративну процедуру» і не обов'язково відповідають його приписам» [2, с. 47]

Серед принципів адміністративної процедури, що визначені в статті 4 Закону України «Про адміністративну процедуру» [1], особливу увагу привертає принцип добросовісності. Якщо зміст більшості принципів розкривається через визначення необхідної поведінки адміністративного органу для його дотримання, то принцип добросовісності передбачає окремо його розуміння для адміністративного органу (зобов'язаний діяти добросовісно для досягнення мети, визначеної законом) та для приватної особи (особа зобов'язана здійснювати надані їй права добросовісно та не зловживати ними). В той же час, Закон не містить відповідного тлумачення «мети, визначеної законом», також відсутнє визначення, за яких умов дії адміністративного органу відповідатимуть вказаній меті, а за яких будуть прямо суперечити такій меті; положення якого саме закону закладені у даній нормі – Закону України «Про адміністративну процедуру» [1] чи норми закону, на підставі чи на виконання якого діє адміністративний орган (тобто норми спеціального законодавства); чи з однакових міркувань маємо виходити для розуміння добросовісності адміністративного органу та особи в контексті дотримання відповідного принципу адміністративної процедури.

2. Літературний огляд

Питання добросовісності поведінки учасників суспільних відносин неодноразово привертали увагу науковців-правників. Більшість дослідників стверджують, що категорія «добросовісності» властива переважно цивільному праву та може бути віднесена виключно до цивільно-правових відносин. Кузьменко К. зазначає, що категорію добросовісності необхідно розглядати як неодмінну умову реалізації цивільних процесуальних прав та обов'язків [3, с. 188]. Назарова І. у своєму дослідженні вказує, що «у законодавстві України принцип добросовісності застосовується переважно в сфері регулювання приватноправових відносин» [4, с. 61]. При цьому науковиця наголошує, що «принцип добросовісності має пряму дію та є імперативним, учасники правовідносин не можуть відмовитись від нього навіть за взаємною згодою» [5, с. 72]. У дослідженні Бакалінської О. наводиться розуміння добросовісності як «характеристики совісті людини, обтяженої або не обтяженої знаннями про можливе заподіяння шкоди іншій особі» [6, с. 174]. Таш'ян Р. також займає подібну позицію та зазначає, що «дія засади добросовісності є одним з проявів конвергенції права та моралі» та «добросовісність а-пріорі властива людській поведінці» [7, с. 23]. «Категорія «добросовісність» служить фундаментом для побудови системи права, визначає зміст права, доповнює та коригує його; служить інструментом для посилення аргументації у правозастосовчій практиці та, зокрема, при обґрунтуванні судового рішення; виступає однією із гарантій реалізації права на справедливий розгляд справи судом; є регулятором правових відносин та усуває прогалини у праві» та «є одним із способів регулювання (у тому числі, саморегулювання) поведінки учасників цивільних правовідносин у випадках, коли у конкретному випадку відсутні чіткі положення договору або закону» [7, с. 22–25]. Дослідники Бурдін М. та Байбак А. висловлюють припущення, що «добросовісність виявляється як явище, що має «еластичні характеристики» (de jure та de facto суто оціночне явище), в межах правозастосування трактування добросовісності детермінується конкретними обставинами справи, характером правовідносин та навіть впливом тих чи інших моральних і етичних стандартів, які можуть змінюватися залежно від культури, часу та місця. Це призводить до того, що «внаслідок відсутності уніфікованих критеріїв добросовісності, судді змушені покладатися на власне розуміння добросовісності, попередні судові рішення та аналіз конкретних обставин кожної справи» [8, с. 30]. Тож, виходячи з аналізу розуміння добросовісності в наукових джерелах приходимо до висновку про актуальність аналізу розуміння добросовісності в адміністративно-правових відносинах, зокрема в адміністративних процедурах, чому приділялася лише фрагментарна увага в дослідженнях принципів адміністративної процедури загалом.

4. Мета та завдання дослідження

Метою даної статті є запропонувати розуміння добросовісності адміністративного органу в адміністративній процедурі в контексті Закону України «Про адміністративну процедуру».

Для досягнення поставленої мети дослідження ми виокремили наступні завдання:

1. Охарактеризувати сутність прояву принципу добросовісності у діяльності адміністративного органу в адміністративній процедурі.

2. З'ясувати «мету, визначену законом», що покладена в основу діяльності адміністративного органу під час вирішення адміністративних справ.

3. Проаналізувати окремі джерела вітчизняного законодавства, що регулює сферу адміністративних процедур, для формування розуміння доцільності застосування принципу добросовісності відносно адміністративного органу.

4. Матеріали та методи

Дане дослідження було виконано з використанням таких загально наукових та спеціальних методів наукового пізнання: аналітичний (метод аналізу), синтетичний (метод синтезу) та формально-логічний. За допомогою методу аналізу було досліджено норми Конституції України, Закону України «Про адміністративну процедуру», інших нормативно-правових актів та наукових праць інших вчених у галузі права. Метод синтезу допоміг сформуванню розуміння мети, відповідно до якої діє адміністративний орган та яка впливає із Основного Закону України. Формально-логічний метод дозволив охарактеризувати поняття сутності добросовісності у правовідносинах, та у відносинах з адміністративним органом зокрема, а також виокремити його основоположні ознаки.

Матеріалом для наукового дослідження виступили норми вітчизняного законодавства, зокрема Конституція України, Закон України «Про адміністративну процедуру», Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», Закон України «Про адміністративні послуги», а також наукові публікації вітчизняних вчених-правників.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Перенесення принципу добросовісності і розсудливості з приватної сфери до сфери публічних відносин та його закріплення в Законі говорить про перехід на більш високий рівень правового регулювання відносин органів публічної адміністрації з приватними особами [9, с. 366]. В літературі констатується, що «принципи добросовісності та розсудливості (ст. 10 Закону) є доволі новими для національного законодавства» [2, с. 50–51]. Утім, зважаючи, що публікація присвячена принципам адміністративної процедури та беручи до уваги немалу кількість досліджень вказаної категорії у сфері приватного права, маємо конкретизувати, що це є певною новелою саме адміністративного законодавства.

Як вже зазначалося, категорія «добросовісність» здебільшого розглядається як характеристика поведінки суб'єктів приватного права. З цієї точки зору вказане поняття має певні визначення, ознаки, властивості. Зокрема, в сфері конкурентних відносин визначена поведінка, яка вважається недобросовісною конкуренцією і на рівні Закону. Так, згідно зі статтею 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» «Недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності», а в науковій площині, акцентується увага, що «категорія добросовісності є морально-етичною та оцінною, тому намагатися жорстко визначити її в законі, договорі чи рішенні суду практично неможливо, а в окремих випадках і не варто» [6, с. 173].

В той же час законодавець встановив таку вимогу до діяльності адміністративного органу. В науково-практичному коментарі до Закону України «Про адміністративну процедуру» [1] вказується, що метою закріплення принципу добросовісності і розсудливості є «захист особи від недобросовісних та нерозсудливих рішень, дій та бездіяльності адміністративного органу, тобто таких, що не узгоджуються з законами логіки, здоровим глуздом та загальноприйнятими нормами моралі» [10, с. 73]. Шандрук С.М. констатує, що «це фундаментальне положення передбачає обов'язок управлінського органу під час вирішення відповідної справи діяти відповідно до загальновизначених норм моралі та права і не допускати зловживання повноваженнями, не порушувати права та свободи осіб, що беруть участь у справі і прийняти справедливе рішення у справі» [9, с. 366]. Характеризуючи універсальні принципи адміністративно-процедурного права, що були визначені ще в проекті закону України «Про адміністративну процедуру» [1], вчені наводять узагальнений вигляд змісту принципу добросовісності як процесуальну економію, [...] наукову позицію про «подвійну» правову природу, що пояснюється встановленням обов'язку як адміністративного органу, так і обов'язку приватної особи, а також підтримують пропозицію розуміти добросовісність як принцип здійснення адміністративних процедур у значенні «вимоги до її учасників діяти старанно, сумлінно, порядно з необхідною (за визначених та фактичних обставин) турботою щодо реалізації прав та інтересів інших осіб і належною обачливістю, не зловживаючи своїми правами і не завдаючи під час здійснення повноважень шкоди» [11, с. 64–65]. Крім того, в літературі також слушно вказується, що «Закон оперує такими категоріями, як здоровий глузд, логіка та загальноприйняті норми моралі, пред'являючи вимоги до адміністративних органів, але при цьому зважати на досягнення визначеної законом мети діяльності та дотримання вимог законодавства». [2, с. 50–51].

Тож можемо резюмувати, що характеризуючи принцип добросовісності в контексті діяльності адміністративного органу науковці відходять від використання таких понять як «совість» та

«чесність», а в основі розуміння вказаного принципу знаходиться відповідність діяльності адміністративного органу його призначенню. Вважаємо, що для розуміння добросовісності адміністративного органу в адміністративній процедурі увагу варто акцентувати на тлумаченні обов'язку діяти «для досягнення мети, визначеної законом», що передбачено частиною першою статті 10 Закону України «Про адміністративну процедуру» [1]. Частина друга вказаної статті щодо обов'язку «діяти, керуючись здоровим глуздом, логікою та загальноприйнятими нормами моралі, з дотриманням вимог законодавства», на нашу думку, за змістовним наповненням більше відноситься до розуміння розсудливості у діяльності адміністративного органу. Тож виходячи з аналізу частини першої статті 10 Закону України «Про адміністративну процедуру» [1], принцип добросовісності відносно адміністративного органу проявляється у тому, що дії адміністративного органу відповідають меті, визначеній законом.

Звернемо увагу, що в Основному Законі нашої держави закріплено імперативний припис – «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» (частина друга статті 19) [12]. При цьому в статті 3 передбачено, що «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [12]. Синтез поданих вище норм в контексті застосування принципу добросовісності надає можливість дійти висновку, що відповідно до Конституції України [12] дії адміністративного органу визнаються добросовісними, якщо вони відповідають меті забезпечення та гарантування реалізації прав і свобод людини, що здійснюється адміністративними органами в межах повноважень і у спосіб, передбачені Конституцією та законами України. Таке розуміння кореспондує і меті врегулювання адміністративної процедури, що фактично вказана у преамбулі Закону України «Про адміністративну процедуру» [1] – «з метою забезпечення права і закону, а також зобов'язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина» [1]. За аналогією можемо зробити також висновок, що дії адміністративного органу у адміністративних процедурах з суб'єктами господарювання відповідатимуть принципу добросовісності, якщо вони здійснюються з метою забезпечення і гарантування реалізації прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Утім таке розуміння в контексті з'ясування розуміння добросовісності є край широким і декларативним.

Вважаємо, що тлумачення «для досягнення мети, визначеної законом», що передбачено частиною першою статті 10 Закону України «Про адміністративну процедуру» [1], має базуватися на: 1) актах загального характеру – Конституції України [12] та Законі України «Про адміністративну процедуру» [1] (як наведено вище); 2) актах, що визначають компетенцію адміністративних органів, а також передбачають мету їх створення і діяльності та повноваження (зокрема, Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» та підзаконні нормативно-правові акти, що передбачені вказаним Законом, закони про центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом); 3) спеціальних законах, що передбачають особливості здійснення різних адміністративних процедур, зокрема, у сфері господарської діяльності (наприклад, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»).

Тож вимога «діяти добросовісно для досягнення мети, визначеної законом» у межах адміністративної процедури означає, що адміністративний орган повинен діяти з урахуванням конституційного принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, у межах наданої йому компетенції та відповідно до призначення адміністративної процедури. При цьому має враховуватися, чи уповноважений адміністративний орган здійснювати адміністративне провадження у відповідній сфері, чи належить вирішення питання до предмета його відання, а також чи спрямовані його дії на досягнення тієї публічної мети, заради якої адміністративному органу надано відповідні повноваження.

Обмеження дослідження. У межах даної роботи розглянуто лише загальний прояв сутності принципу добросовісності в адміністративних процедурах лише відносно адміністративного органу.

Перспективи подальших досліджень. Поза межами даного дослідження залишились правові питання прояву принципу добросовісності у діях суб'єктів господарювання в адміністративних процедурах; відповідальності особи та відповідальності за порушення принципу добросовісності в адміністративних процедурах; існуюче нормативне закріплення принципу добросовісності в діяльності державного службовця до прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру».

Визначені вище правові питання мають перспективний напрям подальших досліджень та будуть предметом ґрунтовного аналізу у наступних наукових працях.

6. Висновки

Аналіз чинного законодавства України та наукових праць вчених-правників дозволив нам дійти до наступних висновків:

1. Принцип добросовісності в контексті адміністративних процедур має такі характеристики:
 - є імперативною вимогою адміністративного законодавства;
 - свідчить про спрямованість дій адміністративного органу на досягнення мети, визначеної законом;
 - передбачає обов'язок адміністративного органу належним чином враховувати права, свободи та законні інтереси всіх учасників адміністративного провадження.
2. Дії адміністративного органу слід вважати недобросовісними, якщо вони не відповідають меті прийняття закону, виходять за межі функціонального призначення наданих повноважень або призводять до порушення належного функціонування передбачених законом адміністративно-правових механізмів (дозвільної системи, системи ліцензування та інших).
3. Неналежне забезпечення реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб може свідчити про недотримання адміністративним органом принципу добросовісності. Зазначене обумовлює важливість глибокої імплементації принципу добросовісності у практику адміністративного органу на законодавчому рівні.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Внесок авторів

Іванчук Анастасія Сергіївна: концептуалізація, методологія, написання – підготовка чернетки; **Бевз Світлана Іванівна:** перевірка, формальний аналіз, нагляд, написання –рецензування та редагування.

Література

1. Про адміністративну процедуру (2022). Закон України № 2073-IX. 17.02.2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> Last accessed: 19.05.2026
2. Бойко, І. В. (2023). Принципи адміністративної процедури та їх практичне значення. Вісник. Адміністративні справи, 4 (90), 47–53. Available at: https://adminprocedure.org.ua/assets/docs/Boiko_Pryntsypu%20AP.pdf Last accessed: 19.05.2026
3. Кузьменко, К. О. (2023). Добросовісність як концептуальна основа правомірної реалізації цивільних процесуальних прав і обов'язків. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право, 1 (75), 187–192. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.30>
4. Назарова, І. В. (2018). Окремі аспекти застосування принципу добросовісності у правовій системі України. Держава і право, 81, 51–64. Available at: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/files/issues/Держава%20і%20право.%20Випуск%2081.%20ЮН.pdf> Last accessed: 19.05.2026
5. Назарова, І. В. (2020). Принцип добросовісності в праві. [Дис. ... канд. юр. наук; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України].
6. Бакалінська, О. О. (2011). Добросовісність і розумність в цивільній концепції здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія Політологія. Соціологія. Право, 3, 172–175. Available at: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0f548b65-7830-4861-bad5-7c814d4332fa/content> Last accessed: 19.05.2026
7. Таш'ян, Р. І. (2025). Добросовісність як загальна засада цивільного законодавства. Juris Europensis Scientia, 4, 21–25. <https://doi.org/10.32782/chem.v4.2025.5>
8. Бурдін, М. Ю. Байбак, А. Г. (2024). Добросовісність як правова категорія. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право, 1 (85), 26–32. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.3>
9. Шандрук, С. М. (2022). Базові принципи адміністративної процедури: зміст та класифікація. Юридичний науковий електронний журнал, 8, 365–367. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/82>

10. Андрійко, О. Ф., Бевзенко, В. М. та ін.; Тимошук, В. П. (Ред.) (2023). Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру». Київ, 545. Available at: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/74413.pdf> Last accessed: 19.05.2026
11. Колпаков, В. К., Шарая, А. А., Галіцина Н. В. (2021). Універсальні принципи адміністративно-процедурного права: загальнотеоретична характеристика. Приватне та публічне право, 3, 61–72. <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2021.3.10>
12. Конституція України (1996). Закон України № 254к/96-ВР. 28.06.1996. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> Last accessed: 19.05.2026

Received 30.03.2026

Received in revised form 23.04.2026

Accepted 07.05.2026

Published 29.05.2026

Світлана Іванівна Бевз, Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра інформаційного, господарського та адміністративного права, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», пр. Берестейський, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1331-3930>

Анастасія Сергіївна Іванчук*, аспірантка, кафедра інформаційного, господарського та адміністративного права, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», пр. Берестейський, 37, м. Київ, Україна, 03056

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9353-7822>

**Corresponding author: Anastasiia Ivanchuk, e-mail: ivanchuk_nastya@ukr.net*